

A diversidade lingüística na Península Ibérica: linguas faladas, usos e situación legal. O caso galego

A **Constitución** española establece que o castelán é a lingua oficial do estado, e que todos os españois teñen o deber de coñecerla e o dereito de usala.

Os respectivos Estatutos de Autonomía establecen a oficialidade do catalán, do éuscaro e do galego nos seus territorios. Porén, os cidadáns destas comunidades non teñen o deber de coñecer estas linguas, só o dereito de coñecerlas e usalas, o que establece un principio de desigualdade entre o castelán e as demais linguas faladas na Península Ibérica.

A) LINGUAS FALADAS NA PENÍNSULA IBÉRICA

Despois da conquista romana, só unha pequena zona da Península, situada no oeste dos Pirineos, quedou sen latinizar; actualmente nesta zona fica o **éuscaro**, a única lingua prerromana que pervive na Península ata os nosos días.

Cando desapareceu o imperio romano, segundo se foron conformando os distintos reinos e cobraron importancia cidades como Santiago de Compostela, Oviedo, León, Toledo, Braga e Coímbra, xurdiron como linguas diferenciadas o galego, o portugués, o asturiano, o castelán, o aragonés e o catalán.

A situación actual das linguas que se falan actualmente na Península é a seguinte:

O ARAGONÉS: só é falado na metade norte da provincia de Huesca por unhas 15.000 persoas, fundamentalmente nos vales pirenaicos. Canto máis se baixa ao sur destes vales, máis trazos casteláns aparecen. Está fragmentado dialectalmente e a súa sobrevivencia está gravisamente ameazada ao non ter recoñecido o status de lingua oficial.

O ASTURIANO: esténdese pola Asturias central e occidental, o occidente de Cantabria, o norte de León e unha pequena zona de Zamora. Existe unha Academia de la Llingua Asturiana, fundada en 1980, que creou unha variedade estándar en 1981 e que en 1991 publicou unha gramática.

O Estatuto de Autonomía declara a súa protección e promoción, pero o seu uso é diglósico. Ten moita vitalidade nas áreas rurais e menos nas urbanas; calcúlase que fala asturiano o 30% da poboación de Asturias.

O CASTELÁN: é a única lingua oficial de todo o Estado español. As cifras de falantes son moi conflitivas, xa que hai 8 millóns de cidadáns do Estado español que falan habitualmente outras linguas, polo que a cifra real andaría polos 32 millóns.

Tamén é a lingua oficial dunha boa parte dos estados americanos, pero en absoluto é lingua única de todos eles, xa que moitos destes cidadáns empregan linguas amerindias (quechua, nahuatl, maia, guaraní...)

O CATALÁN: a comunidade lingüística catalá repártese en catro Estados: Francia (norte de Cataluña), Italia (Alguer, en Sardeña), Andorra (onde é lingua oficial), e España (Cataluña, País Valenciano, Baleares e parte de Aragón) e ten 7.000.000 de falantes

Ten unha tradición literaria de gran calidade, interrompida por un período de 3 séculos. En 1977 recuperou o seu estatus de lingua oficial (cooficial co castelán) e iniciou o seu proceso de normalización. Actualmente goza de gran prestixio social e cultural, xa que é respaldada por sectores dun gran potencial económico. A súa minorización dáse en territorio francés e italiano. As súas normas ortográficas datan de 1913, a gramática estándar, de 1918 e o dicionario xeral, de 1932.

O ÉUSCARO: o territorio situado na zona oeste dos Pirineos nunca foi latinizado nin conquistado polos árabes, o que permitiu que a lingua prerromana que alí se falaba, o vasco ou éuscaro, chegase viva ata hoxe. É unha lingua falada por arredor de 630.000 persoas, repartidas entre o País Vasco, noroeste de Navarra e os departamentos dos Pirineos Atlánticos, en Francia.

En 1919 fundouse a Academia da Lingua Vasca, que creou a variedade estándar en 1968. É lingua cooficial no País Vasco dende 1982; tamén o é en Navarra. Presenta varios dialectos de occidente e de oriente.

a) O GALEGO: LÍMITES, FALANTES E SITUACIÓN LEGAL

Da antiga Gallaecia romana xurdiron tres territorios: Galicia, ao norte do Miño; Portugal, entre o Miño e o Douro e Asturias, na área occidental asturleonese. A zona galega e a portuguesa compartían unha serie básica de evolucións dende o latín que se mantiveron ata o ano 1143, cando Portugal se independiza da coroa de Castela. A partir deste momento os cambios lingüísticos que se producían nunha e noutra lingua nos traspasaban as fronteiras políticas co que acabaron por se converter en linguas distintas.

Actualmente fálase en Galicia, no occidente de Asturias (entre os ríos Eo e Navia), no occidente do Bierzo leonés e en zonas limítrofes da provincia de Zamora por máis de 2.000.000 de persoas (case 3 millóns se incluímos os emigrantes). É lingua cooficial co castelán.

O Estatuto de Autonomía (1980), no seu artigo 5º di que “a lingua propia de Galicia é o galego”, que “os idiomas galego e castelán son oficiais en Galicia e todos teñen o dereito de os coñecer e de os usar”, que “os poderes públicos de Galicia garantirán o uso normal e oficial dos dous idiomas e potenciarán o emprego do galego en todos os planos da vida pública, cultural e informativa...” e que “ninguén poderá ser discriminado por causa de lingua”

A Lei de Normalización Lingüística (1983) na versión aprobada inicialmente dicía que “o galego é a lingua propia de Galicia” e que “todos os galegos teñen o deber de coñecelo e o dereito de usalo. En 1986 unha nova redacción fai só alusión aos dereitos: “todos os galegos teñen o dereito de coñecelo e usalo”. Consagrouse así a cooficialidade asimétrica, dado que o castelán si é obrigado coñecelo. Por outra banda, esta lei garante o dereito dos cidadáns a empregar calquera das dúas linguas nas súas relacións coa Administración local e promulga o carácter bilingüe das institucións autonómicas.

B) SITUACIÓN SOCIOLINGÜÍSTICA ACTUAL

O certo é que a situación actual de Galicia preséntase como un fenómeno complexo no que interveñen múltiples e variados factores. Así, encontrámonos con indicadores sociolingüísticos negativos e con outros claramente positivos para a lingua do país:

Indicadores negativos : a continuación do proceso da perda de falantes de lingua inicial galega (castelanización individual), a timidez con que avanza o proceso de normalización lingüística e a escasa penetración do galego nos usos desenvolvidos por axentes de titularidade privada.

Indicadores positivos : o incremento da presenza do galego na vida pública, a oficialización da lingua, que supuxo a entrada do galego no mundo da educación e nos medios de comunicación e a proliferación de colectivos que defenden a normalización.

Como consecuencia de todo isto prodúcese unha desigual distribución do galego e do castelán. Non existen zonas plenamente galego-falantes nin zonas totalmente castelán-falantes, sen embargo, de forma xeral podemos facer a seguinte distribución:

- Segundo o **hábitat**, o galego continúa a ser a lingua do mundo rural e da maioría da poboación das vilas, e o castelán ten maior presenza nas cidades.
- Segundo a **idade**, o galego é maioritario nos falantes máis vellos (maiores de 65 anos), mentres que o castelán supera ao galego nos falantes máis novos (menores de 30-35 anos), o que indica claramente un proceso de substitución lingüística.
- Segundo a **clase social**, o galego é predominante nas clases menos favorecidas e o castelán nas máis prestixiosas, aínda que cada vez é máis frecuente oír falar en galego a xente destas clases máis elevadas.